

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: W kręgu aktywności towarzystw i komisji naukowych w cieszyńskim środowisku uczelnianym

Author: Mirosława Pindór

Citation style: Pindór Mirosława. (2013). W kręgu aktywności towarzystw i komisji naukowych w cieszyńskim środowisku uczelnianym. W: R. Mrózek, U. Szuścik (red.), "Z przeszłości i współczesności kształcenia pedagogicznego w Cieszynie" (S. 163-186). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Mirosława Pindór

W kręgu aktywności towarzystw i komisji naukowych w cieszyńskim środowisku uczelnianym*

Jednym z przejawów życia uczelni jest działalność komisji i towarzystw naukowych, w tym – w ośrodkach kształcenia humanistycznego – literackich. Ten obszar aktywności nie jest obcy również cieszyńskiej placówce akademickiej. Na przestrzeni czterdziestu lat swego istnienia stała się ona siedzibą kolejno: cieszyńskiego Oddziału Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, Podbeskidzkiego Koła Towarzystwa im. Marii Konopnickiej, Ośrodka Alliance Française, Towarzystwa Polsko-Austriackiego, Komisji ds. Stosunków Polsko-Czeskich i Polsko-Słowackich Katowickiego Oddziału PAN, cieszyńskiego Oddziału Towarzystwa im. Zofii Kossak.

Pierwsze z towarzystw – cieszyński **Oddział** (początkowo **Koło**) **Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego**, organizacyjnie podporządkowany Zarządowi Głównemu TMJP w Krakowie¹, jako jedno z jego ogniw tereno-

---

* Fragmenty artykułu zostały opublikowane w: M. P i n d ó r: *Komisja Naukowa ds. Stosunków Polsko-Czeskich i Polsko-Słowackich w Filii Uniwersytetu Śląskiego wpisana. W: Tradycje kształcenia nauczycieli na Śląsku Cieszyńskim. Studia, rozprawy, przyczynki.* Red. A. K o r z e n i o w s k a et al. Katowice 2009, s. 217–230, oraz: M. P i n d ó r: *Czterdziestolecie działalności Oddziału Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego w Cieszynie.* „Język Polski” 2011, R. 91, nr 5.

¹ Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, stawiające sobie za cel „krzewienie rozumnej miłości języka polskiego, opartej na znajomości jego zasad, rozwoju i znaczenia oraz na rozumieniu zjawisk językowych w ogóle” (zob. *Statut TMJP*. Archiwum cieszyńskiego Oddziału TMJP, par. 6), powstało w 1920 roku. Prowadzi działalność organizacyjną, po-

wych – założone zostało 9 października 1970 roku², jeszcze przed oficjalnym powołaniem Filii Uniwersytetu Śląskiego. Działalność Koła zainaugurowano wykładem przewodniczącego Zarządu Głównego TMJP prof. dr. hab. Stanisława Urbańczyka (Uniwersytet Jagielloński), wygłoszonym w cieszyńskim Domu Narodowym (podówczas siedzibie Miejskiego Domu Kultury). Założycielska myśl organizatorów, wyrastająca z głębokiego przekonania „o potrzebie służenia wszystkim tym, którzy w poprawnym posługiwaniu się językiem ojczystym chcą się opierać nie tylko na intuicji, ale i na wiedzy o stałych czy innowacyjnych elementach jego wewnętrznej struktury, o mechanizmach jego funkcjonowania, rozwoju, zróżnicowania i zmian”³ sprawiła, iż zasadnicze zabezpieczenie statutowych wymogów istnienia i działalności nowo powołanego Koła znaleziono nader szybko w nowo powstałej Filii Uniwersytetu Śląskiego, a członków pozyskiwać zaczęto głównie ze środowiska akademickiego – zarówno z grona nauczających, jak i nauki pobierających. Pozostali członkowie cieszyńskiego Koła TMJP w pierwszych latach jego działalności to poloniści zatrudnieni w cieszyńskim szkolnictwie średnim, lokalni dziennikarze, bibliotekarze, muzycy, plastycy, przedstawiciele cieszyńskiego rzemiosła⁴. W różnych okresach czterdziestoletniej działalności Koła z Zarządem Oddziału i Komisją Rewizyjną związane były następujące osoby: prof. dr hab. Robert Mrózek (inicjator i przewodniczący od 1970 roku, długoletni członek Zarządu Głównego TMJP), mgr Emil Baron, dr Małgorzata Bortliczek,

---

pularyzatorską i wydawniczą na podstawie Statutu uchwalonego i zatwierdzonego przez Namiestnictwo we Lwowie 2 czerwca 1920 r., kilkakrotnie nowelizowanego (najnowsza nowelizacja w 1983 r.). Od zarania Towarzystwo ma charakter ogólnopolski. Siedziba władz głównych TMJP mieści się w Krakowie. Koła terenowe organizowano już w latach 1920–1925, jedno z nich powstało podówczas w Cieszynie. Aktualnie oddziały Towarzystwa istnieją w kilkunastu miastach Polski, m.in. w Częstochowie, Gdańsku, Katowicach, Lublinie, Opolu, Poznaniu, Toruniu, Zielonej Górze. Kolejnymi Prezesami TMJP byli profesorowie: Jan Rozwadowski, Kazimierz Nitsch, Zenon Klemensiewicz, Jan Safarewicz, Stanisław Urbańczyk, Walery Pisarek, Bogusław Dunaj.

² Powstanie cieszyńskiego Koła przypadło na najintensywniejszy okres zakładania terenowych Kół TMJP. W 1970 r. było 19 Kół.

³ R. Mrózek: *Dziesięciolecie działalności Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego w Cieszynie*. „Rocznik Cieszyński” 1983, T. 4/5, s. 219.

⁴ Koło liczyło początkowo 10 członków, by już w 1973 r. osiągnąć imponującą liczbę 95 deklarujących przynależność do niego osób. Fakt ten został odnotowany w pierw przez ukazujący się w Bydgoszczy „Ilustrowany Kurier Polski” (1975, nr 234), a następnie przez „Poradnik Językowy” (1975, z. 1, s. 105). Kolejne lata działalności przynoszą zmienną liczbę osób należących do cieszyńskiego Koła/Oddziału TMJP (1975 r. – 57, 1976 r. – 70, 1977 i 1978 r. – 50, 1980 r. – 42) – niestabilność liczby członków i ich duża rotacja spowodowane były przede wszystkim kończeniem edukacji przez poszczególne grupy studentów, a także niekorzystnym dla przedmiotów o charakterze językoznawczym znacznym profilowaniem studiów pedagogicznych.

dr Łucja Dawid, mgr Agata Flakus, mgr Wiesława Gierat, dr Izabela Łuc, dr Bolesław Orszulik, mgr Maria Piekarek, mgr Joanna Piotrowska, mgr Andrzej Żurek.

Cieszyńskie Koło przyjęło następujące założenia nadrzędne: upowszechnianie wiedzy o języku, pogłębianie kultury języka polskiego, budzenie językowego miłośnictwa⁵. Założenia te realizowano i realizuje się nadal poprzez: akcje odczytowe, sesje naukowe, doraźne poradnictwo językowe oraz popularnonaukowe (czasem też popularyzatorsko-interwencyjne) publikacje prasowe.

Odczyty – jedna z form działalności merytorycznej Koła (od lat osiemdziesiątych – Oddziału) – skierowane są głównie do środowiska akademickiego Cieszyna i środowiska młodzieży szkolnej⁶. W minionym czterdziestolecu zorganizowano ich ogółem 120⁷, przy czym pierwsze dziesięciolecie działalności TMJP okazało się w tej mierze najbogatsze – wygłoszono podówczas 52 prelekcje. W gronie prelegentów znaleźli się językoznawcy z Uniwersytetu Śląskiego (profesorowie: Irena Bajerowa, Antonina Grybosiowa, Alina Kowalska, Robert Mrózek, Helena Synowiec, Edward Polański, dr hab. Ewa Sławek; doktorzy: Franciszek Bizon, Małgorzata Bortliczek, Izabela Łuc), Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie (profesorowie: Marian Kucała, Władysław Lubaś, Krystyna Pisarkowa, Stanisław Urbańczyk, Henryk Wróbel, Alfred Zaręba), Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu (prof. Stanisław Gajda) oraz Uniwersytetu Wrocławskiego (prof. Jan Miodek). W 1994 i 1995 roku odczyty wygłosili językoznawcy reprezentujący naukę czeską: prof. Jan Chloupek z Uniwersytetu im. J. Masaryka w Brnie i doc. Jana Svobodová z Uniwersytetu Ostrawskiego. Problematykę wzajemnych polsko-czeskich związków językowych podejmowano jednakże znacznie wcześniej (przywołam choćby odczyty prof. A. Zaręby), podobnie jak zagadnienie właściwości polszczyzny polsko-czeskiego pogranicza (odczyty prof. R. Mrózka). Wygłoszone na przestrzeni czterdziestu lat funkcjonowania cieszyńskiego Oddziału TMJP odczyty eksponowały wiedzę o właściwościach systemowych, zróżnicowaniu, funkcjach i rozwoju języka polskie-

⁵ Zob. R. Mrózek: *Dziesięciolecie działalności...*

⁶ Koło TMJP szybko nawiązało współpracę ze środowiskiem nauczycielskim oraz z placówkami szkolnictwa średniego w Cieszynie, zwłaszcza z Liceum Ogólnokształcącym im. A. Osuchowskiego. W latach dziewięćdziesiątych Oddział podjął także współpracę z nowo powstałymi na terenie Cieszyna społecznymi liceami ogólnokształcącymi, a od roku 2000 poszerzył swoje kontakty o Liceum Ogólnokształcące im. A. Asnyka w Bielsku-Białej oraz o Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Cieszynie.

⁷ Odczyty wygłaszane były (i są) w gmachu uniwersyteckim, w budynkach szkół średnich, w pomieszczeniach Domu Narodowego, a w latach siedemdziesiątych także w Klubie Cieszyńskiej Drukarni Wydawniczej.

go, dotyczyły zagadnień normatywnych (poprawnościowych) oraz kwestii kultury i polityki językowej, popularyzowały problematykę onomastyczną (nazw osobowych, imion i nazwisk, nazw geograficznych), ujmowaną na tle bądź to etymologiczno-historycznym, bądź to socjolingwistycznym. W odczytach uwzględniano również praktyczne problemy komunikacyjno-językowe, wynikające ze zróżnicowania (stylowego, środowiskowego, terytorialnego) języka. Parę odczytów dotyczyło zachowań językowych w środowiskach szkolnych. Zadbano także o pokazanie właściwości języka polskiego na tle innych języków słowiańskich. Kilka wykładów poświęcono wybitnym językoznawcom polskim (między innymi zaprezentowano naukową sylwetkę prof. Kazimierza Nitscha i jego śląskie zainteresowania językoznawcze). Znakiem pierwszej dekady XXI wieku stała się tematyka zogniskowana wokół języka reklamy, kompetencji językowych w dobie globalizacji, współczesnych gier komunikacyjnych⁸. Zakres tematyczny odczytów wzbogaciły referaty sesyjne zamykające dziesięcio- i dwudziestoletni okres działalności cieszyńskiego Oddziału TMJP (grudzień 1980⁹ i grudzień 1990¹⁰). Spotkaniem z prof. Janem Miodkiem uczczono dwudziestopięciolecie istnienia Oddziału¹¹. W listopadzie 2001 roku Towarzystwo współuczestniczyło w organizacji międzynarodowej konferencji naukowej na temat *Szkola – szanse i zagrożenia w dobie globalizacji* (w ramach konferencji odbyły się, przygotowane przez członków Oddziału, sympozja poświęcone edukacji językowej oraz popularyzacji zagadnień onomastycznych wśród studentów, a także nauczycieli).

Liczba wygłoszonych odczytów, ich zawartość treściowa, nazwiska prelegentów – zarówno wybitnych językoznawców z wielu środowisk uniwersyteckich, jak i młodych naukowców – organizowane i współorganizowane konferencje, duża liczba słuchaczy wywodzących się z różnych środowisk wskazują na duże osiągnięcia cieszyńskiego Oddziału TMJP w zakresie upowszechniania w środowisku uczelnianym i pozauczelnianym różnorodnej problematyki językoznawczej oraz budzenia językowego miłośnictwa.

⁸ Zob. tematykę poszczególnych odczytów wraz z nazwiskami referentów: R. Mrózek: *Dziesięciolecie działalności...*, s. 220, 221; I d e m: *Oddział cieszyński Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego (1970–1990)*. „Rocznik Cieszyński” 1991, T. 6/7, s. 199–200; *Sprawozdanie z 40-letniej działalności cieszyńskiego Oddziału TMJP 1970–2010*. Archiwum cieszyńskiego Oddziału TMJP.

⁹ Podczas sesji referaty wygłosili: prof. dr hab. Stanisław Urbańczyk (*Język polski w ostatnim 60-leciu*), dr Antonina Grybosiowa (*O zmianach we współczesnej polszczyźnie*), dr Robert Mrózek (*O potrzebie upowszechniania wiedzy o języku*).

¹⁰ Wystąpienia prelegentów koncentrowały się wokół nowych kierunków językoznawstwa (prof. dr hab. Irena Bajerowa), pochodzenia nazwiska Wojtyły (prof. dr hab. Stanisław Urbańczyk), oficjalności i nieoficjalności jako kategorii poprawnościowej we współczesnej polszczyźnie (doc. dr hab. Jan Miodek).

¹¹ Profesor wygłosił wykład *Stan świadomości normatywnej współczesnych Polaków*.

Więź cieszyńskiego Oddziału Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego z regionem ujawnia się – w ciągu tych czterdziestu lat – nie tylko w zasięgu wpływów Oddziału, nie tylko w podejmowaniu w odczytach problematyki śląskoznawczej, ze szczególnym uwzględnieniem cieszyńskiej, lecz także we współpracy z redakcjami wydawnictw regionalnych: naukowych i popularnonaukowych („Rocznik Cieszyński”, „Watra. Rocznik Bielski”, „Zaranie Śląskie”, „Kalendarz Cieszyński”). Ważne są również artykuły o charakterze popularyzatorsko-interwencyjnym, drukowane w latach siedemdziesiątych oraz osiemdziesiątych XX wieku w lokalnym tygodniku „Głos Ziemi Cieszyńskiej”, jak również doraźne poradnictwo językowe. Ten praktyczny aspekt działalności TMJP, otwarcie na problemy regionu, więź ze społeczeństwem Cieszyna i okolic wydają się szczególnie cenne. Tak samo jak współdziałanie z miejscowymi organizacjami społecznymi – Macierzą Ziemi Cieszyńskiej, PTTK, towarzystwami oraz stowarzyszeniami naukowymi i kulturalnymi: cieszyńskim Oddziałem Polskiego Towarzystwa Historycznego, cieszyńskim Oddziałem Polskiego Związku Esperantystów, oraz z instytucjami kultury – Cieszyńskim Ośrodkiem Kultury¹², Biblioteką Pedagogiczną. Niezwykle cenna była, realizowana w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, współpraca Koła, a później Oddziału z Komisją Nazewnictwa Ulic Urzędu Miejskiego w Cieszynie w zakresie opracowywania i opiniowania projektów związanych z nazewnictwem miejskim. Cieszyński Oddział TMJP wykazywał również troskę o poprawność języka ojczystego polskiej mniejszości narodowej zamieszkałej w czeskiej części Śląska Cieszyńskiego (czynił to zgodnie ze *Statutem TMJP*; w paragrafie 7. *Statutu* czytamy, iż Towarzystwo ma „propagować szerzenie wiedzy o języku polskim za granicą”). Już w 1972 roku nawiązano kontakt z polskimi instytucjami na Zaolziu – ustalono podówczas formy współdziałania w zakresie korespondencyjnych porad językowych (odpowiednie notatki informacyjne ukazywały się systematycznie w „Głosie Ludu”¹³).

Cieszyński Oddział TMJP podejmował i podejmuje nadal współpracę z działającymi na terenie cieszyńskiego ośrodka uniwersyteckiego towarzystwami i komisjami naukowymi, w tym – w zakresie organizacji wykładów – z Komisją ds. Stosunków Polsko-Czeskich i Polsko-Słowackich

---

¹² Kilkakrotnie członkowie Towarzystwa (prof. dr hab. Robert Mrózek, dr Lucja Dawid, dr Małgorzata Bortliczek) przygotowywali teksty dyktanda na potrzeby organizowanego w latach 2000–2006 przez Cieszyński Ośrodek Kultury – Dom Narodowy konkursu „Mistrz ortografii”.

¹³ „Głos Ludu” – od grudnia 1989 do 1991 r. pismo Zarządu Głównego Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego (nazwa: „Głos Ludu. Gazeta Polaków w Czechosłowacji”), od 1991 r. pismo Rady Polaków w Republice Czeskiej (od 1993 r.: „Głos Ludu. Gazeta Polaków w Republice Czeskiej”). Od nr 9. z 1946 r. do dziś „Głos Ludu” wydawany jest trzy razy w tygodniu.

Katowickiego Oddziału PAN. Komisja ta, jako jedyna z 22 komisji Oddziału PAN w Katowicach usytuowana poza wielką śląską aglomeracją¹⁴, powołana została z inicjatywy środowiska naukowego skupionego wokół Filii Uniwersytetu Śląskiego w dniu 25 czerwca 1992 roku mocą *Uchwały nr 32/92* Prezydium Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Katowicach¹⁵. Dnia 18 marca 1993 roku zatwierdzono powołanie Komisji (*Uchwała nr 9/93*) oraz zaaprobowano skład prezydium na okres kadencji 1993–1995. Prezydium Komisji od zarania tworzyli, i tworzą nadal, pracownicy naukowcy cieszyńskiego ośrodka akademickiego. I tak, w latach 1993–2006 funkcję przewodniczącego Komisji sprawowali kolejno: prof. dr hab. Alojzy Kopoczek (1993–1995), prof. UŚ dr hab. Edmund Rosner (1996–1998), prof. UŚ dr hab. Zygmunt Kłodnicki (1998–1999), prof. dr hab. Wiesława Korzeniowska (2000–2002), ks. prof. UŚ dr hab. Józef Budniak (2003–2006); zastępcami przewodniczącego byli: prof. dr hab. Kazimierz Ślęczka, prof. dr hab. Krystyna Turek, prof. dr hab. Irena Bukowska-Floreńska, dr Marek Rembierz, dr Tadeusz Kania, sekretarzami Komisji: dr - Joachim Liszka, prof. UŚ dr hab. Jadwiga Uchyla-Zroski, dr Mirosława Pindór. Od roku 2007 funkcję przewodniczącego Komisji pełni prof. UŚ dr hab. Andrzej Murzyn, zastępcy przewodniczącego – dr Tadeusz Kania, sekretarza – dr Antoni Gwizdak (do 2009 roku) i dr Andrzej Kasperek (od 2010 roku).

W 1992 roku – pierwszym roku swej działalności – Komisja ds. Stosunków Polsko-Czeskich i Polsko-Słowackich liczyła 25 członków, reprezentujących różne dyscypliny naukowe z zakresu nauk humanistycznych i dyscypliny artystyczne. Aktualnie Komisja liczy 44 członków związanych z ośrodkami naukowymi Cieszyna, Katowic, Bielska-Białej, Opola i Warszawy oraz Ostrawy¹⁶. 34 członków to pracownicy naukowo-dydaktyczni

¹⁴ Pozostałe komisje katowickiego Oddziału PAN mają swoją siedzibę w Katowicach przy poszczególnych Instytutach Uniwersytetu Śląskiego bądź przy jednostkach innych katowickich uczelni, okazjonalnie – przy ośrodkach akademickich Opola i Gliwic. Usytuowanie komisji naukowej w niewielkim, „kresowym” Cieszynie jest ewenementem w skali całego kraju.

¹⁵ W kontekście tej decyzji przywołania wymaga znaczący fakt, będący u genezy samej Filii Uniwersytetu Śląskiego. Inicjatywa jej założenia, jako Wyższego Studium Nauczycielskiego, przedstawiona została w 1970 r. na wyjazdowym posiedzeniu Prezydium Oddziału PAN w Katowicach przez jego członka rzeczywistego prof. dr hab. Wacława Olszaka. Szerzej na ten temat zob. R. Mrózek: *Tradycje akademickie środowiska cieszyńskiego – u podstaw organizacyjnych Filii Uniwersytetu Śląskiego*. W: *W zwierciadle ćwierćwiecza. Uniwersytet Śląski w Katowicach 1971–1995*. Red. R. Mrózek. Cieszyn 1995, s. 13; R. Mrózek: *Kontynuacja tradycji – u podstaw organizacyjnych cieszyńskiej Filii Uniwersytetu Śląskiego*. W: *Od tradycji ku współczesności. Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie 1971–2000*. Red. R. Mrózek. Cieszyn 2000, s. 11.

¹⁶ Zob. Polska Akademia Nauk Oddział w Katowicach. *Skład osobowy Oddziału i Komisji Naukowych w kadencji 2007–2010*. Katowice 2007.

Uniwersytetu Śląskiego, z których większość (19 osób) stanowią pracownicy Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji, a pozostali związani są z Wydziałami: Nauk Społecznych, Artystycznym, Teologicznym, Pedagogiki i Psychologii.

Głównym zadaniem Komisji miało być „podjęcie zagadnień wynikających z sąsiedztwa Polaków i Czechów na terenach przygranicznych”¹⁷. Program działalności Komisji zakładał „badanie zagadnień w aspekcie historycznym, socjologicznym i kulturowym”¹⁸, co wskazuje jednoznacznie na interdyscyplinarny charakter działalności Komisji ds. Stosunków Polsko-Czeskich i Polsko-Słowackich oraz stanowi jej wyróżnik na tle pozostałych komisji naukowych Oddziału PAN w Katowicach, reprezentujących zwyczajowo jedną dyscyplinę naukową.

Ze względu na interdyscyplinarność Komisji na posiedzeniu w dniu 29 listopada 1995 roku powołano 9 specjalistycznych sekcji: literaturoznawczą (zwaną także historycznoliteracką), historyczną, etnologiczno-socjologiczną, muzyczną, ekologiczną, sztuk pięknych, językoznawczą, teologiczną, pedagogiczną¹⁹. Sekcje te okazały się jednak tworamii mało stabilnymi i pod koniec lat dziewięćdziesiątych uległy rozwiązaniu. Trwałe okazały się natomiast problemy badawcze, wokół których ogniskować się miała praca naukowo-badawcza Komisji. Świadczą o tym wynikające z jej działalności regulaminowej zebrania naukowe i posiedzenia Komisji oraz organizowane bądź współorganizowane przez Komisję konferencje naukowe i sympozja. Podejmowanie przywołanych form aktywności naukowej nie byłoby jednak możliwe bez nawiązania współpracy z wieloma naukowymi ośrodkami krajowymi i zagranicznymi. Kontakty Komisji z Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych Uniwersytetu Wrocławskiego, ze Stałą Wspólną Polsko-Czeską Komisją Nauk Humanistycznych oraz sekcją polską Polsko-Słowackiej Komisji Nauk Humanistycznych przy MEN RP oraz Ministerstwie Szkolnictwa Republiki Słowackiej zaowocowały w grudniu 1995 roku inauguracyjną sesją Polsko-Słowackiej Komisji Ekspertów, natomiast jesienią 1996 roku cieszyńską konferencją na temat integracji prac międzyresortowej komisji ekspertów przy Ministerstwach Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w Czechach, Słowacji i Polsce, zwieńczoną podpisaniem *Porozumienia o współpracy*. Strony *Porozumienia* deklarowały „wolę współpracy przy realizacji swych programów działania w zakresie problematyki bohemistycznej, słowacystycznej oraz śląskoznawczej, zwłaszcza w zakresie historycznej i współczesnej problematyki Śląska Cie-

¹⁷ Zob. *Sprawozdanie z działalności Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Katowicach za 1993 rok*. Katowice 1994, s. 13.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Zob. *Protokół z zebrania sprawozdawczo-wyborczego Komisji ds. Stosunków Polsko-Czeskich i Polsko-Słowackich z dnia 29 listopada 1995 r.* Archiwum Komisji.

szyńskiego i pogranicza śląsko-czesko-słowackiego”²⁰. Ponadto mocą *Porozumienia* utworzona została przy Stałej Wspólnej Polsko-Czeskiej Komisji Nauk Humanistycznych grupa robocza ds. problematyki cieszyńskiej.

Zgodnie ze swą specyfiką, Komisja już u początku działalności podjęła współpracę z czeskimi ośrodkami naukowymi: Czeską Akademią Nauk w Brnie, Uniwersytetem Ostrawskim i Zakładem Badań Etnikum Polskiego Uniwersytetu Ostrawskiego w Republice Czeskiej, także ze Szkołą Ekonomiczną w Ostrawie, z Uniwersytetem Palackiego w Ołomuńcu, Uniwersyte-tem Śląskim w Opawie. Komisja zainicjowała również kontakty z uczelnia-mi słowackimi: z Uniwersytetem Komeńskiego w Bratysławie i Uniwersyte-tem Preszowskim, oraz z komisjami Słowackiej Akademii Nauk. W 1996 roku podjęła także współpracę z Radą Polaków w Republice Czeskiej (obecnie Kongres Polaków w Republice Czeskiej).

Zaproszeni z wymienionych ośrodków krajowych i zagranicznych go-ście wygłaszali podczas posiedzeń Komisji referaty, „dzięki czemu docho-dziło – jak czytamy w sprawozdaniu za rok 1996 – do wymiany poglądów i doświadczeń, do wzajemnego poznania oraz inicjowania wspólnych pro-gramów badawczych, wykraczających często poza ramy Komisji”²¹. Swe re-feraty wygłosili w Cieszynie następujący goście z uniwersytetów czeskich i słowackich: profesorowie Hana Lukašová-Kantorková, Milan Myška; do-cenci: Miroslav Malura, Jana Svobodová; doktorzy: Irena Bogocz, Jelena Pe-trucijová, Miroslava Zeklová (Uniwersytet Ostrawski); ponadto doc. Jiří Urbanec, dr Drahomir Šajtra, dr Libor Martinek (Uniwersytet Śląski w Opawie), prof. Edvard Lotko, doc. Jiří Štefanides František Všeticka, (Uniwersytet Palackiego w Ołomuńcu), doc. Božena Subfaková, dr Gabriela Kilianová (Uniwersytet Komenského w Bratysławie). Referat przedstawił czeski teolog ks. bp Vladislav Volny – przewodniczący Czeskiej Ekume-nicznej Rady Kościołów. Podczas posiedzeń Komisji wykłady wygłaszali także pracownicy Skansenu w Rożnowie: dr Jaroslav Štika i dr Jiří Langer. Wystąpienia prelegentów ogniskowały się zwłaszcza wokół zagadnień lite-rackich i językoznawczych²². Członkowie Komisji wespół z pracownikami Uniwersytetu Śląskiego w Opawie zorganizowali w listopadzie 1996 roku dyskusję na temat *Przenikanie języka czeskiego i polskiego do poezji średnio-wiecznej na Śląsku*. Z polskich uczonych, którzy wygłaszali swe referaty na posiedzeniach Komisji, wymienić należy przede wszystkim prof. Jacka Ba-lucha, sławistę z Uniwersytetu Jagiellońskiego i dyplomate (w latach

²⁰ Treść *Porozumienia...* dołączona została do *Sprawozdania Komisji ds. Stosunków Pol-sko-Czeskich i Polsko-Słowackich za rok 1996*. Archiwum Komisji.

²¹ Zob. *Sprawozdanie Komisji ds. Stosunków Polsko-Czeskich i Polsko-Słowackich za rok 1996*. Archiwum Komisji.

²² Tematykę poszczególnych wykładów, wraz ze wskazaniem prelegentów, przywołuje w swoim artykule: *Komisja Naukowa ds. Stosunków Polsko-Czeskich...*, s. 220–221.

1990–1995 ambasadora RP w Pradze). Na zebraniach Komisji referaty prezentowali również sami jej członkowie.

Nierzadko efektem posiedzeń, w których uczestniczyli jako referenci pracownicy naukowcy z czeskich ośrodków, była publikacja artykułów czeskich uczonych w bielskim roczniku naukowym „Watra”, poświęconym – z założenia – problematyce Podbeskidzia i Zaolzia, oraz ogłaszanie rozpraw członków Komisji w zeszytach Uniwersytetu Ostrawskiego „Umění ars”. Artykuły uczonych obu narodowości złożyły się – dzięki inicjatywie przewodniczącego Komisji prof. Edmunda Rosnera – na polsko-czeski numer wydawanego w Londynie „Pamiętnika Literackiego” (1996, T. 21), nadto streszczenia poszczególnych wystąpień zamieszczane są w wydawanych co roku przez Polską Akademię Nauk Oddział w Katowicach „Pracach Komisji Naukowych”²³.

Komisja była również organizatorem bądź – co zdarzało się znacznie częściej – współorganizatorem międzynarodowych konferencji naukowych. Już w czwartym kwartale 1994 roku miały miejsce cztery konferencje. Pierwszą z nich nt. *Dorobek nauk historycznych i filozoficznych w zakresie badań nad problematyką czeską w Polsce i polską w Czechach* Komisja zorganizowała wraz z Centrum Badań Bohemistycznych i Śląskoznawczych Uniwersytetu Wrocławskiego. Pozostałe konferencje z lat dziewięćdziesiątych dotyczyły między innymi takich zagadnień, jak: *Folklor muzyczny i pieśniowy i jego związki interetniczne; Metodologiczne problemy etnokultur pogranicza; Subsydiarność a regionalizm w Europie; Polsko-czeski kontekst kulturowy w cieszyńskim regionie przygranicznym; Religijność ludowa na pograniczach kulturalnych i etnicznych*. W latach 2004–2005 Komisja, wspólnie z Zakładem Teologii Ekumenicznej oraz Wydziałem Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, była współorganizatorem trzech międzynarodowych konferencji teologicznych na temat: *Towarzystwo Jezusowe (jezuici) na Śląsku Cieszyńskim; Aby byli jedno. Z okazji 10-lecia encykliki Jana Pawła II „Ut unum sint”; Duszpasterstwo ekumeniczne w diecezji*. W roku 2007 Komisja wraz z Katedrą Historii i Teorii Wychowania Instytutu Nauk o Edukacji UŚ urządziła ogólnopolską konferencję na temat *Przemiany kulturowo-oświatowe i społeczne na pograniczu. W 100-lecie „Zarania Śląskiego”*, w roku 2009 zaś objęła patronat honorowy nad ogólnopolską konferencją z udziałem gości zagranicznych *Samorządność wczoraj i dziś. Wychowanie do społeczeństwa polskiego* (organizatorzy konferencji: Zakład Edukacji Integralnej i Obywatelskiej Instytutu Nauk o Edukacji UŚ, Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej). Większość konferencji zwieńczona została publikacjami.

Zgodnie z regulaminem, Komisja może występować z inicjatywą publikowania prac naukowych swoich członków. W ramach działalności wy-

²³ Do roku 2009 ukazały się 33 zeszyty „Prac...”.

dawniczej katowickiego Oddziału PAN ukazała się monografia mojego autorstwa *Polsko-czeskie i polsko-słowackie kontakty teatralne. Cieszyn–Český Těšín 1945–1999* (Katowice 2006). Pozycja ta stanowi pierwszą publikację naukową Komisji. Wartą przytoczenia inicjatywą Komisji jest objęcie przez nią patronatem honorowym, wspólnie z JM Rektorem Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, JM Rektorem Uniwersytetu Ostrawskiego, Międzynarodową Wspólnotą Ekumeniczną – Region Polski oraz Kongresem Polaków w Republice Czeskiej, międzynarodowej serii wydawniczej „Dialog bez Granic/Dialogue without Borders/Dialog bez Hranic”. W ramach serii ukazały się do tej pory trzy tomy²⁴: w roku 2004 – *Wspólnota dziedzictwa kulturowego*, w roku 2006 – dedykowana papieżowi Janowi Pawłowi II – *Rodzina dla Europy czy Europa dla rodziny?/Rodina pro Evropu nebo Evropa pro rodinu?*, w roku 2008 – poświęcona pamięci Brata Rogera – *Rola religii w edukacji międzykulturowej* (wszystkie pozycje opublikowano nakładem krakowskiej Oficyny Wydawniczej „Impuls”). W skład międzynarodowej Rady Redakcyjnej serii wydawniczej wchodzi członkowie Komisji (zarazem pracownicy naukowcy Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji): prof. dr hab. Wiesława Korzeniowska, prof. UŚ dr hab. Andrzej Murzyn²⁵. Członkowie Komisji są także – w dużej mierze – autorami poszczególnych artykułów bądź też recenzentami tomów. Redaktorzy zróżnicowanej tematycznie serii zapraszają „do dialogu osoby pochodzące z różnych środowisk społecznych naszego kontynentu, aby w atmosferze twórczej wymiany myśli i wiedzy przyczynić się do szerzenia wizji Europy, która stawiałaby się coraz bogatsza kulturowo”²⁶.

Z działalności artystycznej Komisji przywołania wymaga współpraca jej członków, rekrutujących się z Wydziału Artystycznego Uniwersytetu Śląskiego, z Uniwersytetem Ostrawskim. Efektem współpracy były i są wystawy twórczości artystycznej pedagogów i studentów Instytutu Sztuki UŚ oraz Instytutu Wolnej Twórczości UO w cieszyńskiej Galerii Uniwersyteckiej. Także członkowie Komisji z Instytutu Sztuki UŚ eksponują swoje prace w galeriach uniwersytetów ostrawskiego i opawskiego.

Do efektów działalności organizacyjnej Komisji zaliczyć należy utworzenie w czerwcu 2002 roku w Republice Czeskiej – z inicjatywy członków Komisji – Stowarzyszenia Inteligencji Chrześcijańskiej (SICCh), organizacji o charakterze ponadnarodowym i międzykonfesyjnym, mającej stanowić „platformę wspólnych kontaktów – pomiędzy przedstawicielami grup

²⁴ Tom 4. serii (w przygotowaniu) zatytułowano: *Nauczyciel – wartości – świat*.

²⁵ Stronę czeską reprezentuje prof. Hana Lukašová-Kantorková. Nadto w Radzie Redakcyjnej serii znajdują się osoby związane z różnymi ośrodkami akademickimi i edukacyjnymi w Australii, Stanach Zjednoczonych, na Ukrainie oraz w Polsce.

²⁶ W. Korzeniowska, A. Murzyn: *Wstęp*. W: *Wspólnota dziedzictwa kulturowego*. [Red. B. Dymara et al.]. Kraków 2004, s. 11.

społecznych, narodowych i religijnych z obu stron Olzy²⁷. Dzięki inicjatywie Komisji, Stowarzyszenia Inteligencji Chrześcijańskiej i Kongresu Polaków w Republice Czeskiej 9 maja 2004 roku w Czeskim Cieszynie odbyło się ekumeniczne, jednoczące mieszkańców obu brzegów Olzy, nabożeństwo biblijne, opatrzone mottem „Biblia nie zna granic”. Polsko-czeską refleksję nad perspektywami wspólnej przyszłości w jednoczącej się Europie podjęto z okazji Światowego Dnia Biblii i Dnia Europy.

Indywidualne osiągnięcia członków Komisji dotyczą: działalności redakcyjnej; aktywności piśmienniczej; uczestnictwa w konferencjach naukowych (w charakterze zarówno organizatorów, jak i referentów); udziału w międzynarodowych projektach badawczych i czeskich grantach²⁸; recenzowania czesko- oraz słowackojęzycznych publikacji naukowych; uczestnictwa w wymianie nauczycieli akademickich²⁹; wygłaszania okazjonalnych wykładów na temat problematyki polsko-czeskiej na terenie Śląska Cieszyńskiego bądź ich inicjowania; działalności wystawienniczo-koncertowej; podejmowania działań w funkcjonujących na polsko-czeskim pograniczu w regionie Śląska Cieszyńskiego stowarzyszeniach o charakterze ponadnarodowym, towarzystwach literackich³⁰; uczestnictwa w inicjatywach międzynarodowych z zakresu życia teatralnego³¹ oraz filmowego; inicjowania prac badawczych studentów na terenie pogranicza polsko-czeskiego i polsko-słowackiego; aktywizacji studentów do podejmowania działań na rzecz współpracy transgranicznej.

Członkowie Komisji w ramach prowadzonych przez siebie prac badawczych podejmują indywidualną współpracę z uniwersytetami czeskimi: Uniwersytetem Ostrawskim, Uniwersytetem Śląskim w Opawie, Uniwersyte-tem Palackiego w Ołomuńcu, Uniwersytetem Karola w Pradze, i uczelniami słowackimi: Uniwersytetem im. Matěja Bela w Bańskiej Bystrzycy, Uniwersytetem Komeńskiego w Bratysławie, Uniwersytetem Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach, Uniwersytetem Konstantego Filozofa w Nitrze,

---

²⁷ Zob. P.J. B a d u r a: *Stowarzyszenia Inteligencji Chrześcijańskiej (SICh). „Zaranie Śląskie”* [Katowice–Cieszyn] 2002, nr 5–6, s. 267.

²⁸ Przykładowo: członkowie Komisji uczestniczyli w grantie uzyskanym przez Zakład Badań Etnikum Polskiego Uniwersytetu Ostrawskiego. Podsumowaniem grantu jest wydana w 1997 roku w Ostrawie czeskojęzyczna publikacja: *Polská národní menšina na Těšínku v České republice (1920–1995)* pod redakcją prof. K.D. Kadhubca – członka Komisji.

²⁹ Wymiana ta realizowana jest między Wydziałem Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego i Wydziałem Pedagogiki Uniwersytetu Ostrawskiego.

³⁰ Przykładowo Towarzystwo im. Gustawa Morcinka z siedzibą w Skoczowie, do którego należą członkowie Komisji, koordynuje działalność Ligi Szkół Morcinkowskich w Polsce i w Karwinie na Zaozliu oraz utrzymuje kontakty z gimnazjum z polskim językiem nauczania w Czeskim Cieszynie.

³¹ Między innymi w Międzynarodowym Festiwalu Teatralnym „Na Granicy” (od maja 2004 r. – Festiwalu Teatralnym „Bez Granic”).

Uniwersytetem im. św. Cyryla i Metodego w Trnawie. Kontakty naukowe przybierają różnorodną formę (wykładów gościnnych, udziału w konferencjach, uczestnictwa w międzynarodowych projektach badawczych i grantach, prowadzenia zajęć dydaktycznych) i nieustannie są wzbogacane.

Komisja ds. Stosunków Polsko Czeskich i Polsko-Słowackich w pierwszym okresie swej działalności, tj. w połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku, miała charakter bardziej zinstytucjonalizowany i sformalizowany, o czym zaświadcza chociażby *Porozumienie* z listopada 1996 roku; w latach późniejszych działalność Komisji zaczęła przybierać kształt bardziej interpersonalny. Pozyskiwaniu prelegentów z czeskich ośrodków naukowych oraz nawiązywaniu przez członków Komisji kontaktów z partnerami słowackimi sprzyjało również podpisywanie przez władze uniwersyteckie (w tym – filialne) stosownych międzyuczelnianych umów, by wymienić: umowy zawarte w latach dziewięćdziesiątych pomiędzy Uniwersytetem Śląskim a Uniwersytetem Ostrawskim (otwiera je *Porozumienie o współpracy* z 1991 roku), w tym umowę podpisaną 5 kwietnia 1993 roku bezpośrednio przez Filię UŚ i Wydział Pedagogiczny UO, a także znacznie późniejszą, bo z 21 marca 2002 roku, umowę o powołaniu w Cieszynie i Ostrawie Międzynarodowej Szkoły Nauk o Edukacji i Kulturze³², *Porozumienie o bezpośredniej współpracy naukowej i dydaktycznej* między UŚ a Uniwersytetem Masaryka w Brnie z 1993 roku, *Umowę o współpracy naukowej i pedagogicznej* pomiędzy Uniwersytetem Śląskim a Uniwersytetem Jana Amosa Komeńskiego w Bratysławie podpisaną w 1994 roku, *Umowę o wspólnym prowadzeniu prac naukowo-dydaktycznych*, zawartą pomiędzy Wydziałem Pedagogiczno-Artystycznym Uniwersytetu Śląskiego – Filia w Cieszynie a Uniwersytetem Śląskim w Opawie z lutego 1996 roku, *Umowę o współpracy* pomiędzy Uniwersytetem Śląskim a Uniwersytetem w Opawie z czerwca 1996 roku, *Umowę o współpracy* między Filią Uniwersytetu Śląskiego a Uniwersytetem Konstantego Filozofa w Nitrze zawartą w roku 1997, *Porozumienia o współpracy naukowo-dydaktycznej* między Uniwersytetem Śląskim a Uniwersytetem Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach z 6 lipca 2009 roku. Podpisanie przywołanych umów międzyuczelnianych mogło nastąpić dzięki zawarciu w dniu 16 września 1991 roku międzyrządowej *Umowy o współpracy kulturalnej i naukowej*³³.

Pewne formy pracy Komisji miały (i mają) charakter stały, komisjom naukowym Oddziału PAN w Katowicach obligatoryjnie przypisany. Do nich zaliczyć należy posiedzenia naukowe z referatami i konferencje, w obu przypadkach, ze względu na charakter Komisji, międzynarodowe,

³² Na ten temat zob. H. Ru s e k: *Współpraca szkół wyższych na pograniczu polsko-czeskim. Sukcesy i niepowodzenia*. W: *Wybrane problemy czesko-polskiej współpracy kulturalnej, naukowej i gospodarczej*. Red. Z. J a s i ń s k i, B. C i m a ł a. Opole 2009, s. 95–98.

³³ Zob. Dz.U. 1992, nr 42, poz. 184, 185.

zwłaszcza polsko-czeskie. Pewne formy działalności cechowała (i cechuje) natomiast innowacja (inicjatywy transgraniczne, powstanie SICh, międzynarodowe publikacje pod polsko-czeskim patronatem naukowym bądź podejmujące problematykę polsko-czeskich i polsko-słowackich kontaktów kulturalnych i naukowych), wynikająca zarówno z usytuowania siedziby Komisji na granicy państw, narodów i kultur, jak i będąca następstwem przemian, w jakich przyszło oraz przychodzi Komisji nieustannie działać. Komisja zawsze żywo reagowała (i reaguje) na towarzyszący jej kontekst społeczno-polityczny, bo i sprzyjające okoliczności zewnętrzne – wydarzenia jesieni 1989 roku, zarówno w Polsce, jak i w Czechosłowacji, powstanie w styczniu 1993 roku Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej, podpisanie stosownych umów międzyrządowych – pozwoliły jej zaistnieć i swobodnie działać. Działalność żadnej z komisji naukowych katowickiego Oddziału PAN nie jest aż tak bardzo zdeterminowana czynnikami zewnętrznymi (życie polityczne i społeczne trzech ościennych państw, stosunki bilateralne), jak działalność Komisji ds. Stosunków Polsko-Czeskich i Polsko-Słowackich z siedzibą w Cieszynie. To stanowi jej istotny wyróżnik. O ważności prac Komisji w perspektywie międzynarodowej współpracy naukowej zaświadcza przedstawienie jej działalności w lutym 2007 roku na Posiedzeniu Konferencji Rektorów Uniwersytetów Śląskich (zarówno z polskiego, jak i czeskiego Śląska), zorganizowanym przez JM Rektora Uniwersytetu Śląskiego prof. dr. hab. Janusza Janeczka.

Na kształcie Komisji w poszczególnych okresach jej działalności zaważyły niewątpliwie osobowości poszczególnych przewodniczących, reprezentujących różne dyscypliny naukowe, także indywidualne zainteresowania badawcze członków Prezydium, jak i aktywność pozostałych członków, zgłaszających swoje propozycje pracy Komisji. Dodać należy, że samo członkostwo w Komisji obliguje do indywidualnego podjęcia problematyki badawczej zgodnej z profilem naukowym Komisji i taka problematyka – polsko-czeska i polsko-słowacka – przez członków Komisji była i jest chętnie inicjowana. Bez względu jednakże na skład osobowy Komisja niezmiennie otwarta jest na dialog, mający na celu wzajemne poznanie i odrzucenie narodowych stereotypów, dowodzi tego tematyka poszczególnych wystąpień i referatów konferencyjnych. Komisja daje również wyraz swemu otwarciu, rozszerzając nieustannie grono prelegentów z Polski, Czech i – w mniejszym stopniu – ze Słowacji oraz pomnażając liczbę odbiorców proponowanej oferty – odbiorców zarówno z polskiej, jak i z czeskiej strony granicy. Tym samym działająca – dawniej przy Filii UŚ, a od roku akademickiego 2005/2006 przy Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji – Komisja ds. Stosunków Polsko-Czeskich i Polsko-Słowackich Katowickiego Oddziału PAN w pełni realizuje ideę dialogu ponad granicami.

Podobny – transgraniczny – dialog, tyle że z partnerami ze znacznie odleglejszych krajów, prowadziły towarzystwa: Alliance Française i Towarzystwo Polsko-Austriackie.

Ośrodek Alliance Française utworzony został przy Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie w czerwcu 1986 roku przez entuzjastów języka i kultury francuskiej³⁴. Kierownikiem Ośrodka została dr Jadwiga Warchoń. Za główny cel przyjęto działalność dydaktyczną i kulturalno-odczytową, stąd jedną z podstawowych form aktywności stała się organizacja seminariów metodycznych dla nauczycieli języka francuskiego. Przy Ośrodku, jako jedne z form ekspresji językowej, powstały: Scena Studencka (zespół skupiał studentów Filii UŚ oraz Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych), przygotowująca spektakle z wykorzystaniem poezji i prozy wielkich twórców francuskich, oraz teatryk dziecięcy. Z inicjatywy pracowników Ośrodka AF założone zostało w Cieszynie w marcu 1988 roku Koło Terenowe Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Francuskiej³⁵; Ośrodek i Koło organizowały wspólnie coroczne Dni Kultury Francuskiej w Cieszynie, podporządkowane określonej tematyce. W pracę nad przygotowaniem tej imprezy włączano nie tylko uczelnię, lecz także cieszyńskie placówki kulturalne – Dom Narodowy, Teatr im. A. Mickiewicza, Miejską Bibliotekę Publiczną z jej Oddziałem Zabytkowym³⁶, księgarnię naukową Ex Libris³⁷, zdołano również pozyskać dla inicjatyw kulturalnych przychylność Rady Miejskiej. Oferta programowa Dni (zwyczajowo odbywających się w maju) była niezwykle różnorodna, tworzyły ją: muzyka i piosenka francuska, film francuski, spektakle teatralne (w wykonaniu zarówno profesjonalistów, jak i amatorów), akcje plastyczne, koncerty zespołów folklorystycznych, także prelekcje i konferencje, traktujące między innymi o najnowszych metodach nauczania języka francuskiego. Prócz spektakularnych Dni Kultury Francuskiej odbywały się okazjonalne Spotkania z Kulturą Francuską, rozpisane na kilka tygodni; w ich organizację włączały się inne funkcjonujące w Filii towarzystwa, w tym Towarzystwo Polsko-Austriackie. Wśród partnerów cieszyńskiego Ośrodka AF znalazły się również ośrodki z Pragi, Ostrawy, Bańskiej Bystrzycy. Nawiązano ponadto bliskie kontakty ze środowiskiem zaolziańskim. Cieszyński Ośrodek AF udostępniał wszystkim zainteresowanym swoje bogate zbiory biblioteczne (3 tysiące woluminów, 10 tytułów

³⁴ Znacznie wcześniej, bo już w 1980 r., powstało w cieszyńskiej Filii UŚ Koło Sympatyków Kultury Francuskiej.

³⁵ Siedziba Koła znajdowała się w cieszyńskim Domu Narodowym.

³⁶ W Oddziale Zabytkowym Miejskiej Biblioteki Publicznej znajdowały się bogate zbiory książek francuskich, m.in. pierwsza edycja *Encyklopedii* D. Diderota z XVIII w. Księgozbiór znajduje się obecnie w zbiorach Książnicy Cieszyńskiej.

³⁷ W księgarni znajdował się kącik książki francuskiej. Prezentowano wystawę *Historia bibliotek w fotografii*, pozyskaną z zasobów Instytutu Francuskiego w Pradze.

czasopism, sporo kaset magnetofonowych i płyt kompaktowych). Księgozbiór o najnowsze książki z Paryża wzbogacali także liczni francuscy goście chętnie odwiedzający Cieszyn, nie tylko przy okazji Dni Kultury Francuskiej. Uniwersytet Śląski w uznaniu pracy Ośrodka AF przyznał ze społowi, któremu przewodniczyła dr Jadwiga Warchoł, nagrodę rektorską. Wieloletnie dobre tradycje Ośrodka Alliance Française kontynuuje Śląskie Stowarzyszenie Alliance Française (rok rejestracji 2006)³⁸.

Drugiej połowy lat osiemdziesiątych sięga również rodowód Towarzystwa Polsko-Austriackiego. Powstało ono w Filii UŚ 8 grudnia 1988 roku z inicjatywy ówczesnego prorektora Uniwersytetu Śląskiego ds. Filii w Cieszynie prof. dr. hab. Wojciecha Kojasa jako organizacja społeczno-kulturalna upowszechniająca wiedzę o Austrii, także w aspekcie życia naukowego, w tym – polsko-austriackich związków literackich³⁹. Nadto jednym z istotnych celów powstałego Towarzystwa było zaprezentowanie wysiłków twórczych wiedeńskiej Polonii. Cieszyńskie TPA, formalnie podporządkowane Oddziałowi TPA w Bielsku-Białej, w praktyce było autonomiczne. Zrzeszało początkowo 20 członków. W roku 1998 liczba członków wynosiła 60 (oprócz pracowników uczelni byli to przedstawiciele różnych środowisk społecznych miasta i okolicznych miejscowości). Od zarania Zarządem Towarzystwa kierował jego organizator, prof. UŚ dr hab. Edmund Rosner – działający w Towarzystwie Polsko-Austriackim na szczeblu Zarządu Głównego, znawca literatury austriackiej⁴⁰. W latach 1988–1998 cieszyńskie TPA zorganizowało 85 różnego rodzaju imprez⁴¹. Były to głównie prelekcje⁴² polskich, austriackich, niemieckich i szwajcarskich wykładowców, między innymi: prof. Norberta Lesera z Uniwersytetu Wiedeńskiego (światowej sławy socjologa kultury, członka austriackiego Pen Clubu), prof.

---

³⁸ Stowarzyszenie Alliance Française wraz z czeskim Partnerem, którym jest Institut EuroSchola z Trzyńca, realizuje projekt: *„Trzy Kolory Pogranicza” – śladami kultury francuskiej na Śląsku Cieszyńskim*.

³⁹ Dodać należy, że we wczesnych latach osiemdziesiątych Filia nawiązała współpracę z Akademią Pedagogiczną Diecezji Graz-Seckau w Austrii. Kontakty obu uczelni, zainicjowane przez muzykologów – dr. Jozefa Kubika i dr. Manfreda Kollera, początkowo sprostawały się do wymiany artystycznej pomiędzy Instytutami Wychowania Muzycznego. Z czasem do współpracy ze strony Filii przystąpił Instytut Kształcenia Plastycznego oraz Instytut Nauk Pedagogicznych i Społecznych, który w maju 1988 roku stał się organizatorem konferencji naukowej na temat *Polsko-austriackie kontakty literackie*, bezpośrednio poprzedzającej zawiązanie się Towarzystwa Polsko-Austriackiego.

⁴⁰ Autor m.in. książki *Znad Wisły i Dunaju* (Cieszyn 1998).

⁴¹ Kalendarium wszystkich imprez zawiera artykuł E. Rosnera: *Ku wzajemnemu poznaniu. (Dziesięć lat działalności Towarzystwa Polsko-Austriackiego przy Filii UŚ)*. „Watra” 1998, s. 90–96.

⁴² W ciągu dziesięciolecia działalności TPA odbyło się 39 odczytów i wykładów, w tym 15 miało charakter imprez publicznych. Zob. ibidem, s. 88.

Manfreda Wagnera (austriackiego prezydenta UNESCO), prof. Franza Bergera i dr. Gerharda Bergera (wykładowców z Akademii Pedagogicznej w Grazu), prof. Oskara Jana Tauschinskiego (propagatora twórczości Zbigniewa Herberta i Jerzego Andrzejewskiego), prof. Rudolfa Nardelliego z Salzburga, dr. Theo Mechtenberga z Gesamtenropisches w Vlotho (tłumacza literatury polskiej). Kilka odczytów zostało wygłoszonych przez reprezentantów austriackiej Polonii, między innymi hrabiego Mieczysława Ledochowskiego z Wiednia (seniora rodu niezwykle zasłużonego dla Kościoła i kultury polskiej), ks. dr. Kazimierza Wojtowicza (polskiego kapłana i poety pracującego w Austrii), Andrzeja Balko (delegata Rządu RP w Londynie). Na spotkaniach Towarzystwa kilkakrotnie podejmowano również tematykę przeszłości regionu Śląska Cieszyńskiego (prelekcje dr. Witolda Iwanka na temat *Związki artystyczne Cieszyna i Wiednia*, mgr. Mariusza Makowskiego *Franciszek Józef I w Cieszynie* i inne). W grudniu 1992 roku Towarzystwo Polsko-Austriackie wraz z Zakładem Pedagogiki Pracy Kulturalno-Oświatowej było współorganizatorem sympozjum na temat *Polska – Austria: współpraca kulturalna*. Sympozjum to stanowiło jeden z przejawów oddziaływania TPA na kierunki badawcze cieszyńskiej placówki uniwersyteckiej, ambicją Towarzystwa było bowiem wywieranie wpływu na kształt badań podejmowanych w usytuowanym w pobliżu granicy polsko-czeskiej ośrodku uniwersyteckim, między innymi poprzez inicjowanie międzynarodowych projektów badawczych i pozyskiwanie do współpracy naukowej ośrodków w Austrii, Czechach, Szwecji⁴³. Polsko-austriackie towarzystwo aktywnie włączyło się również w organizację i – od roku 1995 – w prowadzenie Polsko-Austriackiego Kolegium Studenckiego, działającego przy Letniej Szkole Języka i Kultury Polskiej UŚ, a finansowanego przez austriackie Ministerstwo Oświaty.

TPA inicjowało także wiele przedsięwzięć natury stricte artystycznej: zapraszało do gmachu uniwersyteckiego artystów – aktorów i muzyków (między innymi Teatr „Heuschreck” wystawił spektakl *Eine Mozartrevue*, odbyły się: wieczór poetycki aktorki Elizabeth Lee Langer-Hölscher z Berlina, recital fortepianowy Elżbiety Wiedner-Zajac, koncerty muzyki wiedeńskiej kwartetu Thalia-Schrammeln i zespołu Stubenmusik), było ponadto organizatorem spotkań literackich (na przykład spotkania poetyckiego z udziałem ks. Bonifacego Miążka – polonisty z Uniwersytetu Wiedeńskiego, oraz Adama Zielińskiego – prozaika, spotkania autorskie literatów: Paula Wimmera, Gunthera Stingla, Aloisa Vogla, spotkania z Jerzym Rudzikiem ze Szwajcarii i Józefem Kornblumem z Izraela), projekcji niemieckojęzycznych filmów video produkcji austriackiej (w oryginalnej wersji językowej), wystaw (między innymi prace malarzy Emila Walchera i Ernsta Dega-

⁴³ Zob. ibidem, s. 87.

speriego). W zakresie organizacji koncertów TPA współpracowało z Orkiestrą Salonową UŚ, Cieszyńskim Towarzystwem Muzycznym, Cieszyńskim Ośrodkiem Kultury – Domem Narodowym, w zakresie organizacji wystaw – z cieszyńską Galerią „Miejsce”. TPA podejmowało także współpracę z Towarzystwem Polsko-Francuskim (organizacja prelekcji attaché Ambasad Francuskiej do spraw języka – Jean-Marie Fèvre’a).

Towarzystwo nadto dysponowało niewielkim księgozbiorem, darem Austriackiego Konsulatu Generalnego w Krakowie i Instytutu Kultury Austriackiej w Warszawie, zdeponowanym w cieszyńskiej bibliotece uniwersyteckiej (książki i czasopisma zaprezentowane zostały na okolicznościowej wystawie: *Książka austriacka w zbiorach biblioteki Filii UŚ*). Obie wymienione instytucje: Konsulat i Instytut, żywo interesowały się działalnością cieszyńskiego TPA⁴⁴, doceniały jego osiągnięcia na płaszczyźnie zbliżenia polsko-austriackiego. Konsulowie generalni (dr Emil Brix, dr Alfred Längle, dr Laudris Hólscher) i pracownicy Austriackiego Konsulatu Generalnego (między innymi Rembert Schleicher, odpowiedzialny za organizację imprez kulturalnych) byli także częstymi gośćmi cieszyńskiego Oddziału TPA, gdzie wygłaszali okolicznościowe odczyty.

Jedną z form pracy cieszyńskiego Oddziału Towarzystwa stanowiły gawędy krajoznawcze oraz wycieczki tematyczne do Austrii.

TPA zakończyło swą działalność w strukturach cieszyńskiej uczelni w 1998 roku, wraz ze śmiercią przewodniczącego Towarzystwa – prof. Edmunda Rosnera.

Kierownictwo Filii Uniwersytetu Śląskiego przyjmowało pracę zarówno TPA, jak i Ośrodka AF jako ważny element promocji uczelni wśród zagranicznych ośrodków nauki, oświaty i kultury.

Wiosną 1986 roku przy Filii Uniwersytetu Śląskiego założone zostało **Podbeskidzkie Koło Towarzystwa im. Marii Konopnickiej** (nazwa obowiązująca od 1991 roku; jej pierwszy człon nawiązuje do cyklu liryków Konopnickiej *Pod Beskidami*⁴⁵), jako drugi w Polsce – obok Koła Krakowskiego, istniejącego przy ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej – konopnickański ośrodek naukowo-metodyczny, działający w ramach struktury

---

⁴⁴ Placówka dyplomatyczna w Krakowie pokryła koszty kilkunastu odczytów, koncertów, wystaw, spektakli teatralnych.

⁴⁵ Cykl ogłoszony został po raz pierwszy w „Gwiazdce Cieszyńskiej” w numerach 38–40 z 1896 r., jako efekt pobytu poetki na ziemi beskidzkiej. Autorka współpracowała z pismem (np. w roku 1910 przesłała jego redaktorom rękopis *Roty*), uznając ten „skromny posterunek na Kresach bardzo wart tego, żeby mu w [...] pracy pomagać”. Zob. *List Marii Konopnickiej do Józefa Zaleskiego* [z dn. 25 IX 1996 r.]. W: E. Rosner: *Konopnicka w Beskidzie*. Cieszyn 1996, s. 60. Współpraca poetki z „Gwiazdką Cieszyńską” przyczyniła się w stopniu znacznym do wzrostu popularności Konopnickiej na Śląsku, zwłaszcza w jego części południowo-wschodniej.

uniwersyteckiej i jedyny w województwie bielskim. Przewodniczącym Podbeskidzkiego Koła został jeden z inicjatorów jego powołania, pracownik naukowo-dydaktyczny Filii UŚ dr Tadeusz Kania, pełniący zarazem funkcję wiceprzewodniczącego Zarządu Głównego Towarzystwa im. Marii Konopnickiej w Warszawie⁴⁶.

Środowisko funkcjonowania Podbeskidzkiego Koła predestynowało je do prowadzenia działalności naukowej, popularyzatorskiej. Stąd wśród dominujących form aktywności znalazły się konferencje naukowe bądź popularnonaukowe. W cieszyńskim środowisku akademickim Podbeskidzkie Koło zorganizowało 3 ogólnopolskie sesje o charakterze naukowo-metodycznym i rocznicowym. Pierwszą 18 grudnia 1987 roku na temat *Konopnicka w Beskidzie*⁴⁷ (już podówczas osobom szczególnie zasłużonym dla popularyzacji dorobku autorki *Pana Balcera w Brazylii* wręczono nagrody Podbeskidzkiego Koła – tzw. Laur im. Marii Konopnickiej), drugą – na sześćdziesięciolecie odzyskania niepodległości – 9 listopada 1988 roku na temat *Konopnicka – naród – niepodległość*, trzecią z udziałem gości zagranicznych (w gronie prelegentów znaleźli się między innymi doc. František Všetíčka z Uniwersytetu im. Palackiego w Ołomuńcu⁴⁸) 7–8 listopada 1996 roku na temat *Konopnicka – region – szkoła*. Ta ostatnia konferencja, zorganizowana w dziesięciolecie istnienia Podbeskidzkiego Koła Towarzystwa im. Marii Konopnickiej, miała szczególnie uroczysty przebieg. W gronie jej współorganizatorów znaleźli się: Zarząd Główny Towarzystwa im. Marii Konopnickiej w Warszawie, Zakład Języka Polskiego Instytutu Pedagogiki Filii UŚ oraz Zakład Animacji Społeczno-Kulturalnej Instytutu Nauk Społecznych i Nauk o Kulturze Filii UŚ. W programie konferencji oprócz referatów, zogniskowanych zarówno wokół sylwetki, twórczości, jak i różnych aspektów recepcji twórczości autorki *Roty*, oraz prezentacji poezji Konopnickiej w wykonaniu dzieci przedszkolnych znalazło się także wspólne posiedzenie zarządów towarzystw: Towarzystwa im. Marii Konopnickiej i Towarzystwa im. Zofii Kossak, oraz spotkanie z Zarządem Głównym Macierzy Ziemi Cieszyńskiej. Podczas konferencji odbyła się uroczystość odznaczenia sztandaru Filii UŚ Złotą Odznaką im. Marii Konopnickiej w dziesięciolecie istnienia Koła⁴⁹. Pokłosem konferencji stała się publika-

⁴⁶ Samo Towarzystwo im. Marii Konopnickiej zostało zarejestrowane 6 października 1958 r. Pierwszym przewodniczącym Zarządu Głównego był Antoni Słonimski.

⁴⁷ W cieszyńskim ośrodku akademickim spotkali się podówczas przedstawiciele kół konopnicjańskich z Wrocławia, Warszawy, Krakowa, Katowic, Przemyśla.

⁴⁸ W kontekście obecności na konferencjach konopnicjańskich badaczy z czeskich ośrodków naukowych dodać należy, że największej przekładów utworów Marii Konopnickiej dokonanych zostało na język czeski (pierwszy przekład ukazał się już w 1879 r.).

⁴⁹ Podczas uroczystości jubileuszowych Złotą Odznaką otrzymało również 5 osób ze Śląska Cieszyńskiego, szczególnie zaangażowanych w popularyzację twórczości Marii Ko-

cja *Wokół Marii Konopnickiej*, zredagowana przez dr Łucję Dawid, wydana w 1998 roku nakładem Filii Uniwersytetu Śląskiego. Była to w istocie „pierwsza praca zbiorowa, która jasno i wielostronnie rysowała poznawcze i wychowawcze aspekty szkolnych spotkań z Konopnicką”⁵⁰.

Koło w Cieszynie organizowało także sesje wyjazdowe. Przykładowo w styczniu 1996 roku, wraz z Zarządem Głównym Towarzystwa im. Marii Konopnickiej w Warszawie oraz Szkołą Podstawową nr 2 im. Marii Konopnickiej w Wadowicach, Koło zorganizowało konferencję naukowo-metodyczną na temat *Percepcja utworów Marii Konopnickiej w szkole podstawowej oraz działalność szkolnych Towarzystw im. Marii Konopnickiej*. Członkowie Podbeskidzkiego Koła uczestniczyli również aktywnie we wszelkich przedsięwzięciach naukowych i artystycznych, cyklicznych imprezach konopnickańskich, organizowanych przez Zarząd Główny w: Warszawie, Żarnowcu, Rogowie Śląskim, Bielsku-Białej, Jastrzębiu⁵¹, co roku – w odbywającym się w Przedborzu Ogólnopolskim Spotkaniu z Poezją Marii Konopnickiej⁵² i w Światowym Festiwalu Poezji Konopnickiej, również – w dorocznych zjazdach szkół imienia poetki i nowelistki, w spotkaniach na terenie muzeów Marii Konopnickiej (między innymi w Muzeum w Żarnowcu⁵³).

Za spory sukces Podbeskidzkie Koło poczytywało sobie zainicjowanie wydania przez Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w Bielsku-Białej książek metodycznych autorstwa dr. Mariana Gancarczyka, dotyczących edukacyjnych aspektów interpretacji utworów poetyckich Marii Konopnickiej (między innymi *Przyszłam śpiewać razem z Wami. Utwory Marii Konopnickiej dla dzieci i młodzieży*. Bielsko-Biała 1995), a także ogłoszenie w 1996 roku – w stulecie wędrówek Konopnickiej wzdłuż ziemi beskidzkiej – publikacji Edmunda Rosnera *Konopnicka w Beskidzie*. Nadto członkowie Koła byli autorami licznych artykułów na temat życia i twórczości Marii Konopnickiej, zamieszczanych zarówno w publikacjach naukowych, jak i popularnonaukowych, artykułów ogłaszanych w prasie regionalnej i lokalnej (zwłaszcza

---

nopnickiej. W gronie odznaczonych znaleźli się także pracownicy naukowo-dydaktyczni cieszyńskiej uczelni: prof. Edmund Rosner (autor publikacji książkowych: *Marii Konopnickiej związki z Beskidami*. Bielsko-Biała 1979; *Konopnicka w Beskidzie*. Cieszyn 1996) i dr Ewa Fonfara. Wcześniej Złotymi Odznakami uhonorowano dr. Tadeusza Kanię i dr. Mariana Gancarczyka. Ogółem Koło uhonorowało Złotymi Odznakami i Laurem im. Konopnickiej 15 osób, w tym zaolziańskiego folklorystę dr. Józefa Ondrusza za radiową adaptację poezji Marii Konopnickiej.

⁵⁰ Z recenzji wydawniczej prof. dr. hab. Tadeusza Budrewicza.

⁵¹ W sesjach wyjazdowych najczęściej uczestniczyli: dr Tadeusz Kania, dr Mirosława Pindór, mgr Marian Zyromski, mgr Beata Garbus.

⁵² Samo Podbeskidzkie Koło było organizatorem konkursów recytatorskich dla dzieci szkół podstawowych z Cieszyńskiego.

⁵³ Dyrektor Muzeum uczestniczył parokrotnie w obronach prac magisterskich dotyczących Marii Konopnickiej, powstałych w Filii UŚ.

tekstów na temat związków poetki z Beskidami)⁵⁴. Podbeskidzkie Koło – w celach informacyjnych i integracyjnych – powieliło i rozprowadzało wśród swych członków biuletyny ZG Towarzystwa.

Do pozostałych form pracy Podbeskidzkiego Koła należały odczyty popularyzujące twórczości pisarki, okazjonalne wystawy oraz kiermasze książek. Nader istotna była współpraca Koła ze szkołami podstawowymi w zakresie poradnictwa metodycznego, w tym – z polskimi szkołami na Zaolziańskim Śląsku⁵⁵; także współpraca z pokrewnymi stowarzyszeniami, w tym z cieszyńskim Klubem Literackim „Nadolzie” (działającym od października 1982 roku przy Zarządzie Głównym Macierzy Ziemi Cieszyńskiej), w zakresie promowania kobiet piszących, wywodzących się z regionu cieszyńskiego.

Placówka cieszyńska dysponowała bogatymi zbiorami konopnicjańskimi – książkami, publikacjami prasowymi dotyczącymi autorki cyklu wierszy *Pod Beskidami* (także tymi ukazującymi się w prasie obcojęzycznej), medalami, fotografiami. W zbiorach Koła znajdowały się nadto unikatowe wydania książek Marii Konopnickiej sprzed I wojny światowej, a nawet pozycje w języku esperanto. W bibliotece konopnicjańskiej zgromadzono również sporo publikacji metodycznych, literaturoznawczych, książek dla dzieci i młodzieży.

Wyprzedaż książek – pozyskanych w wyniku wielkich akcji zbiorczych oraz nabytych w księgarniach całego kraju bądź podarowanych przez ZG Towarzystwa – odbywała się podczas kiermaszów towarzyszących konferencjom, spotkaniom, wykładom. Sporo publikacji przekazano nieodpłatnie polskim szkołom na Zaolziu i Białorusi, także uczestnikom konkursów recytatorskich w Przedborzu. Część podarowano studentom, w 1992 roku (w stuipięćdziesięciolecie urodzin poetki i pisarki) uruchomiono bowiem w Filii UŚ seminaria magisterskie tematycznie związane z twórczością Marii Konopnickiej (większość prac powstała na kierunku edukacja wczesnoszkolna). Wielu studentów magistrantów było ponadto członkami uczelnianego Koła, jego trzon zaś stanowili nauczyciele akademicy z cieszyńskiego ośrodka oraz nauczyciele cieszyńskich szkół średnich. Do Koła należały również osoby spoza środowiska pedagogów.

Co istotne – dzięki inicjatywie członków Podbeskidzkiego Koła dwa przedszkola w Cieszyńskim (w Cieszynie i Strumieniu) otrzymały imię Marii Konopnickiej.

⁵⁴ Najbogatszy dorobek w tym zakresie posiadają: prof. Edmund Rosner, dr Marian Gancarczyk, dr Tadeusz Kania.

⁵⁵ Współpraca z diasporą polską postrzegana jest jako „jeden z sześciu filarów programu” Towarzystwa im. Marii Konopnickiej i jego kół terenowych. Zob. K. Kłosiński: *Nowe problemy i zadania stojące przed Towarzystwem im. Marii Konopnickiej*. W: *Wokół Marii Konopnickiej*. Red. Ł. D a w i d. Cieszyn 1998, s. 122, 124.

Podbeskidzkie Koło, działające przy Filii UŚ do roku 2000⁵⁶, uczyniło zatem wiele w kwestii popularyzowania twórczości i uwiarygodnienia wizerunku Marii Konopnickiej, nierzadko jednowymiarowego, niejednokrotnie infantylizowanego i tendencyjnie ideologizowanego. Przybliżało postać poetki i nowelistki społeczności akademickiej oraz placówkom oświatowym Cieszyna i Zaolzia. Znaczenie edukacyjne Podbeskidzkiego Koła Towarzystwa im. Marii Konopnickiej jest w tym zakresie nie do przecenienia. Jako jedno z kół terenowych Towarzystwa noszącego imię autorki *Roty* realizowało zarazem cele i zadania wyznaczone przez Zarząd Główny, w tym „uświadamianie roli Marii Konopnickiej w kulturze narodowej”⁵⁷, a i samemu Towarzystwu pozwalało „podtrzymać należny mu – obok tradycyjnego charakteru społeczno-oświatowego – status towarzystwa naukowego”⁵⁸.

Podobny cel – uświadamianie roli twórcy (literata) w kulturze narodowej – przyświecał, istniejącemu w strukturach Filii UŚ od marca 1994 roku do czerwca 2001 roku, cieszyńskiemu Oddziałowi Towarzystwa im. Zofii Kossak⁵⁹. Przewodniczącą Oddziału (i zarazem wiceprzewodniczącą Zarządu Głównego Towarzystwa) została prof. UŚ dr hab. Bibiana Jaślarowa. Oprócz pracowników naukowo-dydaktycznych Filii Oddział współtworzyli, bądź też służyli Oddziałowi swym doświadczeniem bez deklaracji członkowskich, przedstawiciele innych towarzystw społeczno-literackich funkcjonujących na Śląsku Cieszyńskim, między innymi Towarzystwa im. Gustawa Morcinka⁶⁰, organizacji społecznych, oraz pracownicy instytucji kultury. Nadto w pracach Oddziału brali udział studenci, zwłaszcza specjalności animacja społeczno-kulturalna.

---

⁵⁶ O zakończeniu działalności Podbeskidzkiego Koła zdecydowało parę czynników: śmierć jego najbardziej aktywnych członków (prof. Edmunda Rosnera, dr. Mariana Gancarczyka, dr. Jana Koniecznego – pierwszego Sekretarza Koła), brak zainteresowania pedagogów cieszyńskich szkół osobą i twórczością Marii Konopnickiej (powodowany między innymi zmianami programowymi w zakresie nauczania literatury), częsta rotacja studentów, zmiana profilu studiów.

⁵⁷ Zob. K. Kłosiński: *Nowe problemy...*, s. 121. Towarzystwo im. Marii Konopnickiej jako główny cel „wyznacza sobie krzewienie w społeczeństwie polskim patriotyzmu, wartości służby społecznej oraz humanizmu i tolerancji”. *Statut Towarzystwa...* Archiwum cieszyńskiego Oddziału Towarzystwa im. Marii Konopnickiej.

⁵⁸ Zob. K. Kłosiński: *Nowe problemy...*, s. 124.

⁵⁹ Zob. *Statut Towarzystwa im. Zofii Kossak*. Górk Wielkie 1994. Towarzystwo, upowszechniające wiedzę na temat życia i twórczości autorki *Krzyżowców* (mieszkającej w Górkach Wielkich k. Skoczowa w latach 1923–1939, 1957–1968), istnieje w znaczeniu prawnym od 1 lutego 1984 r. (nieformalnie utworzone zostało w listopadzie 1982 r.). Prezesem Towarzystwa został prof. dr hab. Ireneusz Opacki. 12 kwietnia 1994 r. Sąd Wojewódzki w Bielsku-Białej wpisał Towarzystwo im. Zofii Kossak z siedzibą w Górkach Wielkich do Rejestru Stowarzyszeń. Koło w Cieszynie powstało w 1985 r.

⁶⁰ Towarzystwo, którego celem jest „upowszechnianie i pogłębianie wiedzy o życiu i twórczości Gustawa Morcinka oraz uświadamianie jego roli w literaturze i kulturze pol-

Działalność cieszyńskiego Oddziału Towarzystwa im. Zofii Kossak miała być realizowana w dwóch głównych nurtach: stricte naukowym i edukacyjno-formacyjnym⁶¹. W ramach nurtu naukowego, literackiego, podejmowano działania w kierunku opracowania kalendarium życia i twórczości Zofii Kossak-Szczuckiej-Szatkovskiej, prowadzono badania nad twórczością pisarzy wywodzących się ze Śląska Cieszyńskiego, wyniki penetracji naukowych prezentowano podczas kwartalnych posiedzeń Oddziału i okazjonalnych odczytów. Efektem prac badawczych członka cieszyńskiego Oddziału Towarzystwa – prof. UŚ dr. hab. Edmunda Rosnera – jest publikacja *Wokół Zofii Kossak. Zbiór szkiców i przyczynków*, wydana w 1995 roku staraniem Towarzystwa im. Zofii Kossak i Urzędu Gminy Brenna. Nurt edukacyjno-formacyjny, nazwany też przez przewodniczącą Oddziału „samorealizacyjnym”, przewidywał nawiązanie współpracy z ośrodkami terapeutycznymi, placówkami wychowawczymi, domami opieki społecznej; działania, które miały być podejmowane w ramach tego nurtu, pozostały jednakże tylko w sferze zamierzeń. Cieszyński Oddział Towarzystwa troszczył się również o wyposażenie szkół Śląska Cieszyńskiego w książki Zofii Kossak oraz stworzenie opracowań metodycznych konkretnych utworów z dorobku pisarki, opracowań, które mogły być wykorzystywane na lekcjach języka polskiego. Członkowie cieszyńskiego Oddziału brali również czynny udział we wszelkich formach działalności Towarzystwa, takich jak: sympozja popularnonaukowe poświęcone życiu i twórczości autorki *Krzyżowców*⁶², odczyty, organizacja wystaw tematycznych⁶³, uczestnictwo w pracach jury konkursów literackich, teatralnych, plastycznych, organizowanych dla dzieci i młodzieży szkół gminy Brenna i Skoczów oraz placówek oświatowych noszących imię pisarki (Legnica, Koźmin, Pierściec), cykliczne przedsięwzięcia kulturalne⁶⁴.

Wśród towarzystw literackich mających swą siedzibę w Filii UŚ wspomnieć należy także – powstały w roku 1959 – cieszyński **Oddział Towarzy-**

---

skiej”, powstało w grudniu 1988 r. w Skoczowie. Zob. E. F o n f a r a: *Towarzystwo im. Gustawa Morcinka*. „Rocznik Cieszyński” 1991, T. 6/7, s. 201. Prezesem Towarzystwa została Halina Szotek, kierownik Muzeum Gustawa Morcinka.

⁶¹ Celem Towarzystwa im. Zofii Kossak jest bowiem również „kształtowanie postaw życiowych społeczeństwa, nawiązujących do idei i zasad głoszonych przez pisarkę swoim życiem oraz twórczością”. Zob. *Statut Towarzystwa im. Zofii Kossak...*

⁶² Prelegentem na sympozjach był często prof. UŚ dr. hab. Edmund Rosner.

⁶³ Cieszyński Oddział Towarzystwa im. Z. Kossak był bezpośrednim organizatorem wystawy *Wartość przyjaźni w życiu człowieka* (tworzyły ją zarówno prace plastyczne, jak i literackie, inspirowane twórczością autorki *Krzyżowców*). Przygotowana została ona przez członków Oddziału w Cieszyńskim Ośrodku Kultury – Domu Narodowym.

⁶⁴ Najpopularniejszą inicjatywą kulturalną Towarzystwa im. Zofii Kossak z siedzibą w Górkach Wielkich są „Wieczory u Kossaków”, organizowane corocznie latem w parku dworskim dawnej siedziby Kossaków.

stwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, stanowiący forum wymiany myśli polonistycznej. Z chwilą powołania w 1971 roku Wyższego Studium Nauczycielskiego siedziba Oddziału została przeniesiona z Domu Narodowego do gmachu w Cieszynie Bobrku. Funkcję prezesa cieszyńskiego Oddziału pełnił od momentu jego powołania aż do roku 1981 Franciszek Zahradnik – bibliotekarz, bibliofil, publicysta, a następnie do roku 1985 Edmund Rosner. Z ciekawszych inicjatyw Oddziału Towarzystwa noszącego imię Adama Mickiewicza przywołania wymaga spotkanie artystyczne z dnia 14 maja 1984 roku pt. *Teatrem zajmuję się od dzieciństwa*, poświęcone pamięci Helmuta Kajzara – dramaturga, eseisty, reżysera, miejscem urodzenia i dorastania związanego ze Śląskiem Cieszyńskim – z udziałem aktorki teatralnej i filmowej Jolanty Lothe, poety i tłumacza Piotra Lachmanna, poety Jerzego Kronholda i reżysera Andrzeja Makowieckiego. Cieszyński Oddział Towarzystwa im. Adama Mickiewicza zakończył swą działalność w 1986 roku.

Wymienione towarzystwa społeczno-literackie: Towarzystwo im. Marii Konopnickiej, Towarzystwo im. Zofii Kossak, Towarzystwo im. Adama Mickiewicza, udatnie umiejscawiały się w przestrzeni kulturowej Cieszyna. Wykształciły w ciągu kilkunastu (czy zaledwie kilku) lat istnienia określone formy działania, niektóre tożsame (konferencje naukowe, sesje popularnonaukowe, wykłady, odczyty, wystawy), inne zgoła odmienne, a odmienność ta wynikała ze specyfiki twórczości patrona danego towarzystwa.

Uczelniane towarzystwa, Komisja Oddziału PAN współpracowały i współpracują z sobą, dzielą się radą i doświadczeniem, włączają w organizację poszczególnych przedsięwzięć naukowych, artystycznych. Nierzadko te same osoby należały czy należą jednocześnie do wszystkich funkcjonujących w strukturze Filii UŚ towarzystw literackich, językoznawczych, komisji naukowych. W pracach towarzystw uczestniczyli również aktywnie studenci, którzy przenosili podpatrzone wzorce działania do swojego późniejszego życia zawodowego. Członkami towarzystw były także osoby spoza środowiska akademickiego. Tym samym dokonywała się na polu literackim, artystycznym swoista symbioza środowiska naukowego Filii UŚ ze społecznością Cieszyna. Wymienione towarzystwa nie mają zatem charakteru środowiskowego, elitarnego. Wychodzą naprzeciw oczekiwaniom społeczeństwa, starają się pełnić wobec niego rolę służebną, doradczą, konsultacyjną. Wyróżnia je i scala aktywność regionalna oraz ponadregionalna, transgraniczna. Swym geograficznym zasięgiem przekraczają granice państw, kultur, pomagają w utrzymywaniu więzi i wspierają Polaków na kresach południowych i wschodnich. Towarzystwa pozostawiły i pozostawiają swój trwały, materialny ślad w postaci wydawnictw, bogatych księgozbiorów tematycznych, wielości prac magisterskich. Wszystkie odwoływały się i odwołują do bogatych tradycji kulturalno-oświatowych Cieszyna oraz wielonarodowej i wielokulturowej tradycji Śląska Cieszyńskiego.

Mirosława Pindór

In the circle of the activity of societies and academic commissions
in the university environment in Cieszyn

S u m m a r y

The article presents the activity of commissions and academic societies in the branch of the University of Silesia. The activity of the Cieszyn branch of Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza, Podbeskidzkie Koło Towarzystwa im. Marii Konopnickiej, Ośrodek Alliance Française, Towarzystwo Polsko-Austriackie, Komisja ds. Stosunków Polsko-Czeskich i Polsko-Słowackich Katowickiego Oddziału PAN, and Towarzystwo im. Zofii Kossak was described.

Mirosława Pindór

Die Aktivität von wissenschaftlichen Vereinen und Ausschüssen
im Hochschulmilieu Teschens

Z u s a m m e n f a s s u n g

In ihrem Artikel schildert die Verfasserin die Tätigkeit der wissenschaftlichen Ausschüsse und Gesellschaften in der Filiale der Schlesischen Universität in Teschen. Berücksichtigt werden: Teschener Abteilung des Vereins für Liebhaber des Polnischen, Adam Mickiewicz – Literarischer Verein, Beskidenvorlandkreis des Maria Konopnicka-Vereins, Alliance Française Zentrum, Polnisch-Österreichischer Verein, Ausschuss für Polnisch-Tschechische u. Polnisch-Slowakische Beziehungen in Kattowitzer Abteilung der Polnischen Akademie der Wissenschaften (PAN), Teschener Abteilung des Zofia Kossak-Vereins.